

УДК 323.1(479.22)"1991/2024"

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.40.4>

Майстренко Ю. І.

к. політ. н., доцент,

кафедра міжнародних відносин,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

к. 32, Французький бул., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

E-mail: maystrenkoyuliya@onu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7306-756X>

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛІЗМУ В ГРУЗІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ ПРОЯВИ

Статтю присвячено дослідженню проблеми націоналізму в Грузії. Проаналізовано основні підходи радянської держави до національного питання. Націоналізм у пострадянських країнах досить складний феномен, оскільки навіть на сучасному етапі відчувається вплив «радянського минулого» та зовнішніх чинників на основні наративи правих партій та груп. У статті розглядається роль і значення ідеї формування «радянської людини» як наднаціональної ідентичності та її вплив на подальший розвиток національної ідеї на пострадянському просторі. Теоретичною основою дослідження стали доробки таких науковців, як Р. Брубейкер, який розглядав націоналізм у пострадянських суспільствах, зокрема в Грузії. У процесі дослідження акцент зроблено на ключових, переломних етапах становлення сучасного націоналізму. «Точкою відліку» визначено становлення незалежності Грузії та проаналізовано особливості й значення тогочасного націоналізму для формування незалежної держави. У статті розглянуто роль та позицію першого президента Грузії З. Гамсахурдіа і конфлікти в країні після проголошення незалежності. Досліджено особливості націоналізму під час перебування при владі Е. Шеварнадзе. Політика наступного президента Грузії, М. Саакашвілі, чітко орієнтувалася на західні структури, а тому й на ліберально-демократичні цінності.

На формування націоналістичних наративів впливав зовнішній чинник – країни Заходу та росія. Під час перебування при владі М. Саакашвілі відчувався вплив західних країн та ліберально-демократичних цінностей. Натомість після приходу до влади проросійської еліти націоналістична риторика в країні набула антизахідного забарвлення, у деяких випадках орієнтувалася на європейських консерваторів.

Ключові слова: Грузія, націоналізм, ідеологія, сср, національні меншини, демократія.

Актуальність теми дослідження. Націоналізм у пострадянському суспільстві – досить складне явище, який одночасно може виконувати об'єднувальну, державотворчу та роз'єднувальну функції, що веде до сепаратистських рухів та відділення частин країни. Грузія – одна з республік колишнього радянського союзу. На прикладі цього кейсу можна розглянути роль націоналізму в пострадянських суспільствах, де представлені національні меншини, що прагнуть своєї незалежності.

Аналіз останніх досліджень. Український дослідник О. Мушкевич вивчив теоретичні основи розвитку націоналізму пострадянських країн, до яких належить і Грузія. Грузинський дослідник І. Чхайдзе розглянув еволюцію гру-

зинського націоналізму, зосередившись на порівнянні підходів таких лідерів, як Гамсахурдія та Саакашвілі. Н. Чхаїдзе Н., Кузьо Т. зробили порівняльний аналіз грузинського та українського націоналізму.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Попри значну кількість досліджень, присвячених теорії та практиці націоналізму, окремі аспекти його еволюції в пострадянських суспільствах залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, потребує глибшого аналізу взаємодія державотворчих і дезінтеграційних форм націоналізму в умовах поліетнічних держав, а також вплив зовнішніх акторів на трансформацію націоналістичного дискурсу. У випадку Грузії важливим є дослідження механізмів, за допомогою яких націоналізм переходив від інклюзивної до ексклюзивної моделі, зокрема в контексті зміни політичних еліт та геополітичної орієнтації держави. Також недостатньо систематизовано вплив проросійських ультраправих угруповань на політичну стабільність та громадянську єдність країни.

Мета статті – дослідити особливості формування та трансформації грузинського націоналізму в пострадянський період, з'ясувати співвідношення його інтеграційних і дезінтеграційних складників, а також визначити роль внутрішніх та зовнішніх чинників у зміні націоналістичного дискурсу.

Методологічною основою статті є поєднання історико-політичного та структурно-функціонального підходів, що дають змогу простежити еволюцію націоналізму в часовій динаміці та в контексті політичної інституціоналізації. Використано також елементи порівняльного аналізу для зіставлення грузинського досвіду з іншими пострадянськими кейсами, а метод дискурс-аналізу застосовано для виявлення зміни риторики націоналізму під впливом політичних трансформацій та зовнішнього тиску.

Виклад основного матеріалу. В сср паралельно існували національні республіки та спроби формування категорій «радянська людина», «радянський народ», які вже, по суті, нівелювали належність людини до національної групи, та підкреслювала її включення до наднаціональної групи – «радянської». Категорія «радянська людина» формувалася, звісно, не за національною або релігійною ознакою, а за штучно створеними параметрами «радянського народу», щоб об'єднати людей у межах радянського союзу (Mushkevych, 2010, p. 144). Р. Брубейкер у своїх дослідженнях підкреслює, що радянські лідери не розвивали ідеї радянської нації, натомість намагалися впровадити загальнодержавну радянську ідентичність. Ця ідея знайшла своє відображення в доктрині «радянського народу». Ця категорія мала наднаціональний характер. Росіяни були домінантною національністю, а російську мову підтримували як мову міжнаціонального спілкування (Brubaker, 2006, p. 47–48).

Але така політика не означала відмови від національних республік в сср. Слід також відзначити, що розпад радянського союзу відбувався саме за «республіканським принципом», національні республіки вийшли зі складу союзу. Формування націоналізму в пострадянських республіках дещо відрізнявся від такого ж процесу в Західній Європі. Нині є значна кількість теоретичних доробок, які пояснюють цей процес. Р. Брубейкер зробив вагомий внесок у теоретизацію феномену «націоналізм» у пострадянських країнах, особливо відома його концепція «трикутника». Ця модель дала змогу американському досліднику окреслити різні форми націоналізму, що супроводжують формування національних держав. Традицій-

ним вважається націоналізм, спрямований на здобуття незалежності або іншої форми політичної автономії. Проте досягнення цієї мети не означає зникнення націоналізму – він просто набуває нових форм. Націоналізм постійно стикається з розбіжністю між політичними та етнокультурними межами, і така суперечність зберігається навіть у державах, що нібито постали на національній основі.

Р. Брубейкер виокремлює такі типи націоналізму. Перший – національний, або націоналізувальний, націоналізм, властивий титульним націям і новим незалежним державам. Другий – транскордонний, або «вітчизняний», націоналізм, який є опозицією до першого, адже проголошує право держав піклуватися про етнонаціональних родичів, які мешкають поза межами країни. У цьому разі «вітчизна» трактується як політична категорія, що ігнорує державні кордони та принципи суверенітету.

У результаті взаємодії цих форм виникає тріада: нові національні меншини, нові національні держави, у яких вони проживають, і «зовнішня вітчизна». Подібні структури виявляються в різних регіонах світу, де створюються національні держави, і дають змогу виявити типологічно подібні процеси. Нові меншини опиняються в нестабільному становищі: вони мають спільне громадянство з державою, але не поділяють її етнокультурну ідентичність, водночас маючи етнічну спорідненість із «зовнішньою вітчизною», але не її громадянство. Це породжує напружене відчуття невизначеності щодо своєї належності (Mushkevych, 2010, p. 144).

Після розпаду радянського союзу Грузія стала незалежною державою, тому актуалізувалися питання щодо того, хто становив націю, хто був її частиною, а хто ні, і, можливо, найголовніше, як етнічне розуміння «грузинства» можна поєднати з поліетнічною дійсністю нової держави (Abzianidze, 2020, p.247). На відміну від Вірменії та Азербайджану, Грузія була багатонаціональною країною: грузини – 69 %, мегрели – 9 %, росіяни – 7 %, азербайджанці – 5 %, осетини – 4 % (Matveeva, 2002, p. 9).

Грузинські еліти зіткнулися із завданням визначення кордонів грузинської нації та відмежування її від усіх інших (усіх зовнішніх груп), тим самим визначаючи, хто становить загрозу добробуту внутрішньої групи та які інші групи можна сприймати як друзів. Цей процес почався не з проголошення незалежності, а ще за десять років до того, коли Грузинський Національний Рух за незалежність почав набирати обертів. Уже в 1970-х роках група літераторів з академічних кіл та культурна інтелігенція розгорнула інтелектуальну діяльність щодо визначення «грузини», згадавши про славне минуле нації, визначаючи її «духовні місії», а також викладаючи свої політичні інтереси щодо самовизначення та способів, якими вона могла б трансформуватися в майбутню демократичну державу. Етнічність була тут центральною визначальною категорією. Очевидно, частина процесу полягала в навішуванні інших етнічних ярликів груп і націй. Ворог нації номер один на той час був очевидним (радянський союз), а незалежність прирівнювалася до існування нації. Ці ідеї поступово просочувалися до широкого загалу, набуваючи величезного значення до кінця 1980-х років, з відносним відкриттям публічної сфери в епоху перебудови (Abzianidze, 2020, p. 247).

Що реалістичнішою ставала перспектива розпуску радянського союзу, то більше диверсифікувався діапазон зовнішніх груп. По-перше, як правонаступник радянського союзу і той, хто стримує незалежність Грузії, росія перетворювалася на ворога, тож націоналізм був антиросійський (Abzianidze, p. 247). Період між

1989 р. та 1991 р. ознаменувався домінуванням радикального етнічного націоналізму (Chkhaidze, 2015). Одним із найяскравіших представників грузинського націоналізму був Звіад Гамсахурдія – Голова Верховної Ради Грузинської РСР (1990–1991) та перший Президент незалежної Грузії (1991–1992). Він був однією з ключових постатей національного руху в країні. Його авторитарний стиль правління та націоналістична риторика сприяли загостренню грузино-південноосетинського конфлікту й посилили внутрішню нестабільність. Після державного перевороту З. Гамсахурдія очолив уряд у вигнанні в Західній Грузії, де спалахнула громадянська війна між його прибічниками та центральною владою. Саме Гамсахурдія першим серед керівників радянських республік проголосив незалежність Грузії. Його прихильники вимагали повної асиміляції від національних меншин, а тим, хто не погоджувався, пропонували залишити країну.

По-друге, поява напруженості з етнічними групами, які проживали в автономних районах у складі Радянської Соціалістичної Республіки Грузія і також вимагали незалежності від грузинської держави. Вірменська та азербайджанська етнічні меншини, які проживають у Грузії, також почали сприйматися як потенційна загроза, частково, через страх перед потенційним повторення абхазького та південноосетинського сценаріїв. Зазначені етнічні групи мають свої «материнські держави» в цьому ж регіоні, що сприяє їхньому бажанню об'єднатися з іншими представниками своєї нації в межах власної держави. Крім того, представники цих національностей чітко відчують свою відмінність від грузин за мовою та віросповіданням.

Відразу після розпаду радянського союзу спалахнули майже три конфлікти водночас – урядовий конфлікт, який призвів до державного перевороту (грудень 1991 – січень 1992) і дві етнотериторіальні війни в автономних областях Абхазії та Південної Осетії (1990–1993) (Abzianidze, 2020, p. 247).

Дедалі більша роль Європи та міжнародних організацій у Грузії також була важливим фактором у цьому процесі, бажання грузинів бути європейцями вимагало відповідності європейським ідеям громадянських прав та прав меншин, верховенства права. Шеварднадзе не відмовився від націоналізму, а спрямував його на розбудову нації та держави. Його «інституційний» націоналізм мав на меті приєднати до держави як грузинську націю, так і національні меншини. Так, націоналізм став важливою основою для єдності, заснованої на примиренні та відновленню самосприйнятті багатонаціональної толерантності. Націоналізм у Грузії набув пасивної та стабільної форми (Chkhaidze, 2015).

Нова хвиля національного пробудження стала реакцією на фальсифікацію виборів 2003 року, яка потім переросла в «Революцію троянд». Новий уряд президента М. Саакашвілі зіткнувся з низкою проблем, притаманних колоніальній історії, багатоетнічному населенню та слабким традиціям національної та державної єдності. Підтвердження грузинської державності було першочерговим завданням для посилення державної спроможності та влади, інтеграції багатоетнічного населення та відновлення територіальної цілісності, а також для посилення процесу північноатлантичної інтеграції. Новий уряд свідомо обрав інклюзивний націоналістичний дискурс, звертаючись до громадян Грузії, а не лише до етнічних грузинів. Саакашвілі неодноразово звертався до азербайджанців, вірменів, осетинів та абхазців, подорожуючи до регіонів меншин, які перебували під контролем центрального уряду (Chkhaidze, 2015).

За часів адміністрації Саакашвілі спостерігалися такі тенденції щодо інтеграції національних меншин: більший акцент на викладанні грузинської мови в школах, де зосереджені національні меншини, часто за допомогою міжнародних донорів, як-от ОБСЄ; обіцянки покращити базову інфраструктуру в районах концентрації національних меншин, включно з обіцянкою відремонтувати дороги, що з'єднують Ахалкалакі та Ніноцмінду з іншими грузинськими містами за допомогою гранту «Виклик тисячоліття», що фінансувався США; створення школи державного управління, названої на честь покійного прем'єр-міністра Зураба Жванії, спрямованої на залучення представників національних меншин до роботи на державній службі; створення молодіжних таборів під назвою «табори патріотів», спрямованих на об'єднання молоді з різним етнічним походженням; ратифікація Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин, яка набула чинності в грудні 2005 року (Wheatley, 2009, p. 130).

Після майже десятиліття «заморожених» конфліктів 2008 р. ознаменувався спалахом нової хвилі насильства. Очевидно, війна 2008 р. переросла у відвертий міждержавний збройний конфлікт між Грузією та росією. Після так званої серпневої війни 2008 р. росія визнала незалежність Абхазії та Південної Осетії (Abzianidze, 2020, p. 247).

Наступний етап у розвитку грузинського націоналізму розпочався в серпні 2008 р. після поразки в збройному конфлікті з південноосетинськими сепаратистами за участі росії. Ця поразка була сприйнята як національна трагедія і посилила націоналістичні настрої, сприяючи формуванню образу Грузії як частини Європи та грузинської нації як західної, що стала жертвою імперських амбіцій росії.

На тлі революційного піднесення в риториці націоналізму переважали ідеї громадянського суспільства та модернізаційні цінності. Президент М. Саакашвілі разом із ключовими союзниками – З. Жванією та Н. Бурджанадзе – прагнули реалізувати модель національної модернізації. Проте вже наприкінці 2000-х років у політичному житті країни почали проявлятися негативні тенденції, пов'язані не стільки з авторитаризмом чи антиросійським настроєм, скільки з формуванням у Грузії власної версії «неліберальної демократії» (Amirejibi & Gabunia, 2012).

Меншини сучасної Грузії дуже різноманітні. Серед них росіяни, греки, курди, езиди, асирійці, євреї та українці. Особливої уваги заслуговують чотири регіони Грузії, де компактно проживають значні групи національних меншин: Абхазія, Південна Осетія, Квемо-Картлі (компактно проживає азербайджанська меншина), і Самцхе-Джавахетія (компактно проживає вірменська меншина). Квемо-Картлі межує з Азербайджаном, а Самцхе-Джавахетія – з Вірменією, політизуючи статус азербайджанців і вірменів, що проживають там. Хоча деякі грузини стурбовані потенційною загрозою сепаратизму та нелояльності до грузинської держави, меншини часто бачать грузинську асиміляцію як загрозу своїй етнічній ідентичності. Страх перед асиміляцією, особливо у вірменській громаді, та відсутність підтримки з боку етнічних грузин спонукають ці меншини шукати цієї підтримки на історичних батьківщинах своїх етнічних родичів.

Незважаючи на наявність грузинських паспортів, багато азербайджанців і вірменів у цих двох регіонах також вважають себе громадянами Азербайджану та Вірменії відповідно. У Самцхе-Джавахеті більшість чоловіків їдуть до росії влітку, щоб працювати там як сезонні мігранти. У результаті значна частина населення регіону має як грузинські, так і російські паспорти, багато з них також мають паспорти Вірменії.

Однак численні дослідження та опитування підтвердили, що меншини, навіть якщо вони відчувають відчуження від Тбілісі, прагнуть бути лояльними громадянами Грузії та сприймають країну як свою батьківщину. У дослідженні 2009 р. на питання «Що означає бути громадянином Грузії?» більшість азербайджанців (84 %) і вірменів (87 %) відповіли «Жити на батьківщині». Проте на запитання, чи беруть вони активну участь у державно-політичному житті Грузії, майже жоден азербайджанець не відповів позитивно. Серед етнічних вірменів політична участь була високою.

Результати опитування Caucasus Research Resource Centers (CRRC), проведеного у вересні 2020 р. на замовлення Carnegie Europe та проекту Фонду Левана Мікеладзе для майбутнього Грузії, підтверджують високий рівень лояльності меншин до держави. Лише 16 % респондентів заявили, що їх етнічна належність є важливішою за грузинське громадянство, тоді як 67 % більше ідентифікували себе з останнім. Ще 15 % населення Грузії сказали, що обидві ідентичності однаково важливі для них (Amirejib & Gabunia, 2012).

У Грузинському політикумі крайні праві групи сфокусовані на виключному націоналізмі та нібито відновленні «традиційних цінностей», що цілком узгоджується з ідеологічним підходом росії на місцевому та транснаціональному рівнях.

Так, ярлик «проросійський» у грузинському контексті набуває ширшого тлумачення, охоплюючи дії, які слугують стратегічним інтересам росії на міжнародному рівні та щодо Грузії (Ghia, 2024). Підриг прозахідної політики Грузії шляхом дискредитації Заходу, зміни конотації Заходу та приниження ліберальних цінностей є частиною цих стратегічних інтересів. Перекопувати грузинів у тому, що дотримання їхньої європейської та євроатлантичної орієнтації є помилковим і марним. Грузинські ультраправі політичні дискурси часто узгоджуються та відображають інтереси Росії в регіоні (Gozalishvili, 2024, р. 36).

Б. Іванішвілі, політичний діяч, переїхав з росії до Грузії в 2010–2011 роках і створив проросійську політичну силу «Грузинська мрія». Зміцнення проросійського режиму призвело до поширення проросійських ультраправих груп у поєднанні зі зростанням впливу російської м'якої сили в Грузії. Проросійські націоналістичні угруповання є справжнім «джерелом сили» режиму «Грузинської мрії», який зміцнює поворот країни від Заходу. У листопаді 2024 р. уряд Грузинської мрії призупинив переговори про вступ країни в ЄС, що призвело до масових протестів. «Грузинський марш» і подібні ультраправі організації часто звинувачують у зв'язках з росією. Грузинський марш, заснований у 2017 р., об'єднує тисячі ультранационалістів з усієї Грузії. Їхній дискурс відтворює дезінформацію кремля та російського націоналізму (Chkhaidze & Kuzio, 2025). Націоналістичні дискурси «Грузинського маршу» відрізнялися від традиційної правої риторики в країні тим, що вони відповідали домінантному політичному дискурсу, який пов'язує Захід із прогресом, але в цих термінах «нова версія» «справжнього» Заходу створюється та презентується через Орбана, Ле Пена, Трампа чи Штрахе, вони зображуються як «добрі» та «взірцеві». Пояснення процесу дифузії через вивчення цієї подвійної конструкції є однією із цілей цього дослідження (Gozalishvili, 2022, р. 479).

Грузинські націоналістичні організації ніколи не виступали проти проросійської політики режиму чи повномасштабного вторгнення росії в Україну, вбивств і викрадень грузинських мирних жителів і повзучої російської анексії двох про-

вінцій Грузії Абхазії та Південної Осетії. Грузинські націоналістичні групи пропагують антизахідну ксенофобію, дискурс проти ЛГБТ і зневажають західний лібералізм. З 2012 р. антизахідний дискурс і російська м'яка сила зросли в Грузії під керівництвом Іванішвілі, кульмінацією чого стало ухвалення «закону про іноземних агентів» у травні 2024 року. Фонд демографічного відродження Грузії, підрозділ ультраконсервативного Всесвітнього конгресу сімей, а також євроскептична та проросійська політична партія «ЕРІ» заснував ще один пов'язаний з Кремлем олігарх Леван Васадзе. Васадзе займався релігієзнавством у Москві, де приєднався до російських націоналістичних груп. Із середини 2000-х націоналісти з Грузії відвідували літні табори в росії, де їх навчали воєнізованої тактики та читали лекції Дугіна й інших російських націоналістів. Найбільш агресивною проросійською націоналістичною групою в Грузії є Консервативний рух, більш відомий як Альт-Інфо, який значно збільшив свою присутність у Грузії за останні роки. Слідом за зростанням групи почалися загальнонаціональні демонстрації проти групи та погрози насильницької розправи. Неліберальний дискурс Альт-Інфо спирається на релігійний консерватизм Грузинської Православної Церкви та пропагує тісні грузинсько-російські зв'язки, стверджуючи, що це забезпечить кращу безпеку Грузії, ніж інтеграція із Заходом. Альт-Інфо брав участь у жовтневих парламентських виборах у складі проросійського виборчого блоку «Альянс патріотів». Як і націоналістичні угруповання в Україні, вони не змогли отримати депутатські місця. Незважаючи на це, Альт-Інфо підтримує проросійський режим Іванішвілі. Поліція відмовилася порушувати кримінальну справу проти керівників Альт-Інфо, незважаючи на докази їх насильницького нападу на політиків, активістів і журналістів (Chkhaidze & Kuzio, 2025).

Висновки. Грузинський кейс є цікавим у розгляді пострадянського націоналізму. Якщо розглядати грузинський націоналізм з початку існування країни як незалежної держави, слід відзначити, що паралельно розвивалося два типи націоналізму: державотворчий та дезінтеграційний. Перший був покликаний інституціоналізувати Грузію як незалежну країну й мав антиросійську направленість, оскільки саме росія на початку становлення незалежності вбачалася як загроза суверенітету. Інший – був проявом бажання національних меншин створити свої незалежні державні об'єднання, де їхня нація була б титульною, але на противагу цьому центральний уряд прагнув зберегти цілісність країни в межах 1991 р. Лідери країни намагалися нівелювати етнічну напруженість у країні, зокрема за сприяння країн Заходу. Прояви трайбалізму деструктивно вплинули на політичний та економічний розвиток молоді незалежної держави, оскільки саме це стало причиною локальних конфліктів та приводом для вторгнення росії на територію Грузії. З приходом до влади проросійських політиків націоналістична риторика стала проросійською та антизахідною і містить традиційні російські наративи, які суперечать демократичним цінностям.

References [Список використаної літератури]

- Brubaker, R. (2006). *Nationalism Reframed: Nation Status and the National Question in the New Europe*. Lviv: Kalvariya [in Ukrainian]. [Брубейкер Р. Переобрамлений націоналізм: статус нації та національне питання у новій Європі. Львів: Кальварія, 2006. 280 с.]
- Mushkevych, O. (2010). Rogers Brubaker's typologies of nationalisms: the modern Ukrainian context. *Ukrainian national idea: realities and prospects for development*, 22, 142–148 [in Ukrainian]. [Мушкевич О. Типології націоналізмів Роджерса Брубейкера: сучасний український контекст. *Українська національна ідея: реальність та перспективи розвитку*. 2010. Вип. 22. С. 142–148.]

- Abzianidze, N. (2020). Us vs. Them as Structural Equivalence: Analysing Nationalist Discourse Networks in the Georgian Print Media. *Politics and Governance*, 8 (2), 243–256 [in English]. [Abzianidze N. Us vs. Them as Structural Equivalence: Analysing Nationalist Discourse Networks in the Georgian Print Media. *Politics and Governance*. 2020. Vol. 8 (2). P. 243–256.]
- Amirejibi, R. & Gabunia, K. (2021). Georgia's Minorities: Breaking Down Barriers to Integration. [in English]. [Amirejibi R., Gabunia K. Georgia's Minorities: Breaking Down Barriers to Integration. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2021/06/georgias-minorities-breaking-down-barriers-to-integration?center=middle-east&lang=en> (дата звернення: 06.07.2025)]
- Chkhaidze, I. (2015) The «Rose Revolution»: New trends of the Post-Soviet Georgian Nationalism. [in English]. [Chkhaidze I. The «Rose Revolution»: New trends of the Post-Soviet Georgian Nationalism. URL: https://www.academia.edu/5978852/Irakli_Chkhaidze_The_Rose_Revolution_New_Trends_of_the_Post_Soviet_Georgian_Nationalism?nav_from=6012e8ec-c02d-4818-a9f6-cf5f6a22f5fa (дата звернення: 06.04.2025)]
- Chkhaidze, N. & Kuzio, T. (2025). Comparing Nationalism in Ukraine and Georgia. [in English]. [Chkhaidze N., Kuzio T. Comparing Nationalism in Ukraine and Georgia. 2025 URL: <https://www.e-ir.info/2025/02/26/comparing-nationalism-in-ukraine-and-georgia/> (дата звернення: 06.04.2025)]
- Gozalishvili, N. (2022). Europe is Awakening: Diffusion of National-Populism in an Eastern Partnership Country – The Case of “Georgian March” in Georgia. *Nationalities Papers*, 50(3), 471–497. [in English]. [Gozalishvili N. “Europe is Awakening”: Diffusion of National-Populism in an Eastern Partnership Country – The Case of “Georgian March” in Georgia. *Nationalities Papers*. 2022. Vol. 50, Is. 3. P. 471–497]
- Gozalishvili, N. (2024). “The Radical Right and Youth in Georgia: Networks, Mechanisms and Tendencies of radicalization”. University of Georgia Publishing House. Tbilisi, Georgia [in English]. [Gozalishvili N. “The Radical Right and Youth in Georgia: Networks, Mechanisms and Tendencies of radicalization”. University of Georgia Publishing House. Tbilisi, Georgia. 2024. 69 p.]
- Ghia, N. (2024). “Anti-liberal Nativist Challenge to Georgia: How Big It Is and What Can We Do About It?” *Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development. Policy paper*. [in English]. [Ghia N. “Anti-liberal Nativist Challenge to Georgia: How Big It Is and What Can We Do About It?” *Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development. Policy paper*. 2024. URL: <https://www.cipdd.org/upload/les/antiliberaluri-eng.pdf> (дата звернення: 06.05.2025).]
- Matveeva, A. (2002). South Caucasus: Nationalism, Conflict and Minorities. Minority Rights Group International [in English]. [Matveeva A. South Caucasus: Nationalism, Conflict and Minorities. Minority Rights Group International. 2002. 36 p.]
- Romain, E. (2017). Far-Right Politics in Europe. *Politics, Religion & Ideology*, 18(4), 465–467 [in English]. [Romain E. Far-Right Politics in Europe. *Politics, Religion & Ideology*. 2017. Vol. 18, Is. 4. P. 465–467. URL: <https://doi.org/10.1080/21567689.2017.1395944> (дата звернення: 06.04.2025)]
- Wheatley, J. (2009) Managing Ethnic Diversity in Georgia: One Step Forward, Two Steps Back. *Central Asian Survey*, 28(2), 119–134. [in English]. [Wheatley J. Managing Ethnic Diversity in Georgia: One Step Forward, Two Steps Back. *Central Asian Survey*. 2009. Vol. 28, Is. 2. P. 119–134.]

Стаття надійшла до редакції 14.08.2025

Дата рекомендації до друку 22.09.2025

Стаття опублікована 10.11.2025

Maistrenko Yu. I.

Department of International Relations

Odesa I.I. Mechnikov National University

r. 32, Frantsuzkyi blvd, 24/26, Odesa, 65058, Ukraine

THE PROBLEM OF NATIONALISM IN GEORGIA: FEATURES AND MAIN MANIFESTATIONS

Summary

The article is devoted to the study of the problem of nationalism in Georgia. The main approaches of the Soviet state to the national question are analyzed. Nationalism in post-Soviet countries is rather complex phenomenon, since even at the present stage the influence of the “Soviet past” and external factors on the main narratives of right-wing parties and groups is felt. The article examines the role and significance of the idea of

the formation of a “Soviet person” as a supranational identity and its influence on the further development of the national idea in the post-Soviet space. The theoretical basis of the study was the work of such scholars as R. Brubaker, who examined nationalism in post-Soviet societies, including Georgia. During the study, emphasis was placed on the key, turning points in the formation of modern nationalism. The “point of departure” was the establishment of Georgia’s independence, and the features and significance of nationalism at that time for the formation of an independent state were analyzed. The article examines the role and position of the first president of Georgia, Z. Gamsakhurdia, and the conflicts in the country after the declaration of independence. The features of nationalism during E. Shevardnadze’s tenure in power were examined. The policy of the next president of Georgia, M. Saakashvili, was clearly oriented towards Western structures, and therefore towards liberal-democratic values.

The formation of nationalist narratives was influenced by external factors: Western countries and Russia. During M. Saakashvili’s time, the influence of Western countries and liberal democratic values was felt. However, after the pro-Russian elite came to power, nationalist rhetoric in the country acquired an anti-Western color, in some cases, was oriented towards European conservatives.

Key words: Georgia, nationalism, ideology, USSR, national minorities, democracy.